

Голові разової спеціалізованої
вченої ради
в Національному університеті
«Одеська політехніка»
доктору наук з державного управління,
професору
Миколайчуку М.М.

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Усенко Інни Олександрівни «Чорноморський регіон як
важливий об'єкт політики рибальства України: досвід Європейського Союзу»,
подану на
здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281
«Публічне управління та адміністрування»

Дисертація Усенко І.О. присвячена надзвичайно актуальній темі, яка об'єднує стратегічні аспекти державної політики, управління природними ресурсами та євроінтеграційні процеси. У фокусі дослідження – Чорноморський регіон як простір впливу державної політики рибальства, що особливо важливо в умовах сучасних викликів, пов'язаних з воєнною агресією, деградацією морського середовища, змінами клімату, зниженням рівня біорізноманіття та потребою адаптації до європейських стандартів.

Актуальність дослідження зростає з огляду на низку факторів. По-перше, Чорне море є напівзамкнутою екосистемою, надмірно вразливою до антропогенного впливу. По-друге, рибальство в регіоні є не лише економічним, але й соціокультурним явищем, яке забезпечує засоби до існування значній кількості прибережного населення. По-третє, політика сталого використання біоресурсів у регіоні потребує міждержавної координації та ефективного управління на основі європейських підходів. Додаткову вагу додає фактор війни: обмеження доступу до територіальних вод, загроза біобезпеці, ризики порушення ланцюгів постачання та експортних можливостей.

Таким чином, робота є цілком своєчасною та суспільно значущою, вона відповідає стратегічним орієнтирам державної політики України у сфері управління природними ресурсами, інтеграції до політики ЄС, сталого розвитку морського середовища та регіонального співробітництва. У світлі загальноєвропейських зобов'язань України у сфері охорони довкілля, управління морськими біоресурсами та гармонізації рибальської політики, дана дисертація має важливе прикладне значення для розробки ефективної публічної політики в Чорноморському регіоні.

Будь-яке кваліфікаційне дослідження покликано насамперед продемонструвати наукову компетентність, уміння проводити самостійні дослідження та застосовувати теоретичні знання на практиці. Здобувачка Усенко І.О. блискуче це довела, виходячи з наступного:

По-перше, авторка дисертації чітко обґрунтовує актуальність проблематики публічного управління у сфері рибальства як системної задачі, що потребує оновлених підходів в умовах загроз морській екосистемі, незаконного, незадекларованого та нерегульованого рибальства (ННН-рибальства), а також

обмеженості національних ресурсів моніторингу й контролю. Її дослідження резонує з актуальними євроінтеграційними зобов'язаннями України, потребами посилення науково-обґрунтованого управління виловом, контролю за простежуваністю продукції та захисту прав рибальських громад. Підвищення прозорості, цифровізація інструментів контролю, розвиток морського просторового планування – усе це формує запит на модернізований механізм управління, який і аналізується у роботі здобувачки.

По-друге, чіткість формулювання мети та завдань дослідження дозволяє простежити логіку й стратегічне спрямування роботи. Мета дисертації – обґрунтувати напрями вдосконалення політики рибальства України з урахуванням досвіду ЄС у контексті сталого управління Чорноморським регіоном – відповідає потребам науки і практики. Завдання є логічними, комплексними, охоплюють як аналіз нормативної бази та міжнародного досвіду, так і обґрунтування інструментів реалізації політики та міжінституційної координації.

По-третє, теоретико-методологічна база дисертації відзначається міждисциплінарністю та цілісністю. Авторка використовує комплекс сучасних підходів – інституційний, функціональний, порівняльний, інтеграційний. До аналізу залучено праці провідних українських і зарубіжних дослідників у сфері морської політики, екологічного управління, публічного адміністрування, зокрема тих, що стосуються моделей управління в країнах ЄС, зокрема Італії, Болгарії, Румунії. Заслуговує на увагу авторське структурування ключових понять – «політика рибальства», «інструменти управління», «регуляторна координація» тощо.

По-четверте, у роботі використано обґрунтовану методологію. Авторка вдало поєднує кількісні та якісні методи, проводить порівняльний аналіз, критичний аналіз нормативної бази, інституційний аудит, застосовує SWOT-методику. Окрему увагу приділено застосуванню індикаторів оцінювання ефективності політики рибальства, а також пропозиціям щодо імплементації практик ЄС у сфері контролю та звітності.

По-п'яте, дисертація має зразкову структурну логіку. Усі розділи завершуються чіткими висновками, матеріал структуровано за принципом «від загального до конкретного». Графічні схеми, таблиці, структурно-логічні моделі полегшують сприйняття інформації та поглиблюють аналітичну частину. Робота відповідає вимогам до досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

По-шосте, висновки є аргументованими, практично орієнтованими, пов'язаними з метою й завданнями. Рекомендації мають значний потенціал практичного впровадження: зокрема, стосовно цифровізації моніторингу вилову, гармонізації нормативної бази з підходами ЄС, розвитку механізмів участі громадських організацій рибалок. Вони можуть стати основою як для державної політики, так і для регіональних програм розвитку рибальської інфраструктури.

Усе це свідчить про наукову новизну та практичну значущість дисертаційної роботи Інни Олександрівни Усенко. Дослідження є комплексним аналізом механізмів формування та реалізації політики рибальства в Чорноморському регіоні України з урахуванням найкращих практик Європейського Союзу.

Все це свідчить про наукову новизну та практичну значущість

дисертаційної роботи Інни Олександрівни Усенко. У дослідженні концептуалізовано як теоретичні засади функціонування публічної політики у сфері рибальства в Чорноморському регіоні, так і розроблено прикладні механізми її адаптації до стандартів Європейського Союзу. Практична значущість дисертації підтверджується сформульованими пропозиціями, спрямованими на підвищення ефективності державної політики в галузі морського просторового управління, контролю за виловом, боротьби з ННН-рибальством, розвитку цифрової інфраструктури, а також зміцнення міжінституційної координації.

У результаті здійсненого дослідження сформульовано низку наукових положень, до найбільш значущих із яких належать:

уперше:

- у рамках спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» обґрунтовано концептуальні та прикладні засади функціонування політики рибальства України в Чорноморському регіоні на основі кращих європейських практик;

- проаналізовано вплив Європейської політики рибальства (CFP) на інституційні зміни в Україні та запропоновано інструменти інтеграції досвіду ЄС в умовах українського правового та адміністративного поля;

- запропоновано модель регіонального морського управління з урахуванням принципів екологічної збалансованості, участі громадськості та регуляторної прозорості;

- обґрунтовано доцільність створення цифрового реєстру вилову та механізмів його прозорості звітності відповідно до практик ЄС.

удосконалено:

- наукові підходи до визначення політики рибальства як об'єкта публічного управління, в тому числі через призму морської екології та продовольчої безпеки;

- класифікацію інструментів реалізації політики рибальства в Україні (контроль, сертифікація, індикативне планування, участь громадськості);

- підходи до оцінювання ефективності політики рибальства, зокрема через систему показників сталості, економічної доцільності та соціальної справедливості.

набули подальшого розвитку:

- підходи до гармонізації українського законодавства з нормативною базою ЄС у сфері морського права та політики рибальства;

- бачення ролі Чорноморського регіону в національній політиці сталого розвитку;

- механізми формування партнерств між державними органами, рибальськими асоціаціями, місцевими громадами та європейськими агенціями контролю за рибальством. Дослідження є комплексним аналізом механізмів формування та реалізації політики рибальства в Чорноморському регіоні України з урахуванням найкращих практик Європейського Союзу.

Й останнє. Для дисертаційного дослідження ледве не ключовим є дотримання вимог наукової етики та доброчесності. Чесність кількарічного наукового процесу, який здійснила здобувачка підтверджується коректністю використання даних та їх об'єктивною інтерпретацією. Це допомагає зберігати довіру до наукових результатів та підтримати належну репутацію дослідника.

Таким чином, всі зазначені елементи кваліфікаційного дослідження підтверджують наукову зрілість авторки та її готовності до подальшої професійної чи академічної діяльності.

Звичайно, що до будь-якого дисертаційного дослідження можуть бути висловлені зауваження й побажання.

Віддаючи належне актуальності й міждисциплінарній глибині теоретичних положень, викладених на стор. 44–46 щодо категоріального розмежування понять “політика рибальства” та “державна політика у сфері рибальства”, слід зазначити, що подана дефініція «політики рибальства» потребує чіткого зіставлення з існуючими підходами, поширеними в європейських академічних колах. Врахування наукових позицій провідних дослідників з країн ЄС дозволило б більш повно окреслити наукову новизну пропонованого трактування, а також сприяло б його подальшій апробації в умовах імплементації європейських політик в Україні.

На стор. 72–75 авторка зосереджує увагу на досвіді Румунії як прикладі ефективної імплементації спільної політики рибальства ЄС, що безперечно є доцільним і пізнавальним. Однак бракує критичного аналізу структурних та правових відмінностей між інституційним середовищем Румунії та України, зокрема — щодо децентралізаційного контексту, ролі регіонів та фінансової автономії місцевих громад. Такий порівняльний ракурс дозволив би краще оцінити можливості адаптації зазначеного досвіду в українських реаліях.

У підрозділі 2.2 (стор. 94–95), де здійснюється аналіз інституційної підтримки реалізації політики рибальства, слушно окреслено структуру європейських регуляторних органів (DG MARE, EFCA тощо). Водночас бракує моделювання національного інституційного механізму, який би віддзеркалював українську специфіку і водночас був здатен інтегруватися в європейський інституційний простір. Включення такої моделі посилювало б прикладну складову дисертації та дало б змогу оцінити шляхи імплементації політики рибальства в умовах євроінтеграції.

На стор. 109–110 авторка слушно акцентує увагу на екологічній складовій рибальської політики, однак майже не згадано про роль цифрових технологій у здійсненні екологічного моніторингу. З огляду на курс України на цифрову трансформацію державного управління, доцільно було б розглянути питання впровадження електронного нагляду за виловом, супутникового моніторингу, електронних логбуків тощо, які вже є обов’язковими в рамках спільної політики рибальства ЄС.

У підрозділі 3.1 (стор. 120–123) запропоновано низку рекомендацій щодо адаптації інструментів європейської політики рибальства до українських реалій. Водночас відчутною є відсутність фінансово-економічного аналізу механізмів впровадження відповідних рекомендацій. Зокрема, не окреслено потенційні джерела фінансування: Європейський фонд морського, рибальського та аквакультурного розвитку (EMFAF), грантові програми ЄС, державне співфінансування або залучення ресурсів місцевих бюджетів. Включення такої інформації дозволило б оцінити реалістичність і спроможність імплементації пропонованих заходів.

У розділі 3.2 спостерігається часткове дублювання положень, уже наведених у підрозділі 2.3, зокрема — щодо пріоритетності адаптації інституційних моделей ЄС. Незважаючи на значущість цього підходу, доцільно

було б уникнути повторів, натомість запропонувати більш сфокусовану та структуровану подачу матеріалу. Це сприяло б компактності викладу та логічній завершеності аргументації.

Разом з тим, наведені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертації, яка вирізняється високим рівнем академічної культури, актуальністю тематики та практичною цінністю для формування публічної політики в рибальській сфері України.

За формальними та змістовними ознаками представлена робота Усенко Інни Олександрівни «Чорноморський регіон як важливий об'єкт політики рибальства України: досвід Європейського Союзу», відповідає всім вимогам до кваліфікаційних робіт щодо восьмого рівня Національної рамки кваліфікації та третьому циклу вищої освіти Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти, а також вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) й Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії. Авторка виявила концептуальні та методологічні знання в галузі публічного управління та адміністрування, довів володіння спеціалізованими вміннями/ навичками і методами, необхідними для розв'язання значущих проблем у науковій галузі «публічне управління» та професійної діяльності в сфері державного управління, продемонструвала інноваційність, високий ступінь самостійності, академічної доброчесності. Інна Олександрівна Усенко заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління і адміністрування».

Рецензент

Наталія ПІРОЖЕНКО